

1

Aprecierile regelui privind schimbarea de guvern; prețuirea de care se bucură D. A. Sturdza în ochii suveranului, care consideră că liderul liberal s-a sacrificat pentru rezolvarea afacerii mitropolitului. Asigurările oferite de rege privind continuitatea politicii externe a României.

Thurn¹ către Goluchowski

Nr. 64 A-E

București, [27 noiembrie] 9 decembrie 1896

Ieri după-amiază am avut onoarea ca M.S. Regele să-mi acorde o mai lungă audiență.

După câteva cuvinte introductive M.S. a trecut imediat la problema schimbării de guvern și la problema care a determinat această schimbare, anume afacerea mitropolitului care îl preocupă foarte mult pe augustul suveran.

În ceea ce privește cauzele schimbării de cabinet precum și modul în care s-a realizat aceasta, declarațiile M.S. se potrivesc întru totul cu informațiile de care dispun la ora actuală și pe care am avut onoarea să le aduc deja la cunoștința Ex.V. Un singur lucru trebuie să corectez anume acela privind relația dintre rege și dl Sturdza. Deși am putut să constat că M.S. Regele nu a rămas cătuși de puțin impasibil față de numeroasele greșeli pe care fostul guvern le-a comis mai ales în ultima vreme și din acest motiv când a izbucnit criza a fost foarte supărat pe dl D. A. Sturdza (ceea ce concordă pe deplin cu informațiile provenind de la cercurile Palatului conținute în raportul meu din 2 decembrie), am căpătat totuși convingerea că liderul partidului liberal continuă să se bucure de încrederea și prețuirea augustului său suveran.

¹ Thurn, Johann Douglas Graf Thurn und Valsássina-Como-Vercelli (1864-1939), diplomat austro-ungar, secretar de legăție la București (1895-1896), secretar de ambasadă la Berlin, agent, ulterior ministru plenipotențiar la Sofia (1905-1909), ambasador la St. Petersburg (1911-1913), ministru plenipotențiar la München (1917-1918).

Acesta din urmă și-a exprimat recunoștința pentru comportamentul loial și patriotic al dlui D. A. Sturdza cu ocazia schimbării de cabinet subliniind modul în care ministrul prezident și-a sacrificat propria-i poziție pentru interese superioare.

M.S. Regele a confirmat ceea ce eu deja constatasem, că bunăvoința dlui D. A. Sturdza, de a se ajunge la o înțelegere în afacerea mitropolitului, a eșuat în fața opoziției brutale din partea fostului ministru al Justiției, Eugeniu Stătescu, și din acest motiv a fost necesară o reconstrucție a cabinetului. La început Regele a vrut ca dl D. A. Sturdza să preia misiunea acestei remanieri, dar până la urmă M.S. s-a lăsat convins chiar de argumentele celui din urmă că pentru interesul general este de preferat ca el, ministrul prezident, să se retragă o vreme cu totul de pe scena politică.

Am avut deseori prilejul să îl ascult pe M.S. Regele vorbind despre o soluționare fericită a afacerii mitropolitului, dar niciodată până acum nu l-am văzut pe rege rostindu-se atât de categoric împotriva acceptării ca soluție definitivă a hotărârii Sinodului privind destituirea înaltului ierarh. M.S. Regele mi-a declarat că niciodată, în niciun fel de condiții, n-ar fi consimțit să se treacă la alegerea unui nou mitropolit înainte ca acela de până atunci să-și fi dat el însuși demisia. Este extrem de regretabil faptul că s-a făcut o chestiune politică din această afacere care de fapt privește doar problemele religioase. Această chestiune trebuie neapărat lichidată și pentru interesul general ar trebui ca toate partidele din țară să colaboreze pentru găsirea unei soluții pașnice și echitabile. Speră categoric că se va reuși acest lucru.

Această concepție a regelui coincide cu declarația pe care dl Petre Aurelian a dat-o exact în același moment în Camera Deputaților, răspunzând unei interpelări – că, pentru soluționarea afacerii mitropolitului, guvernul are nevoie de bunăvoința tuturor și de aceea trebuie să apeleze la toți românii indiferent de partidul din care fac parte.

În aceste condiții se poate spera că până la urmă se va reuși soluționarea definitivă a acestei chestiuni care ține România cu sufletul la gură de mai bine de o jumătate de an.

În ceea ce privește orientarea politică pe care o va adopta noul guvern, M.S. Regele m-a asigurat că toate vor rămâne cum au fost. În privința politicii externe cea mai fermă garanție asupra continuității o reprezintă numirea dlui Constantin Stoicescu care nu va îndrăzni niciodată să modifice vreo virgulă sau vreun punct dintr-o notă diplomatică fără consimțământul prealabil al dlui D. A. Sturdza.

Cu acest prilej M.S. Regele și-a exprimat satisfacția că la ora actuală în România este posibil să se schimbe nu numai guvernul, ba chiar regimul (sic!) fără a fi perturbată în vreun fel orientarea și continuitatea politicii externe,

Binevoiți..., Douglas Thurn

(B.A.R., Corespondența..., Mapa XLV, pp. 293-295)

2

Alte amănunte privind constituirea noului guvern condus de Petre S. Aurelian. Despre cererea prezentată regelui de Lascăr Catargiu ca suveranul să ajute partidul conservator să iasă din impasul în care a ajuns din cauza afacerii mitropolitului.

Thurn către Goluchowski

Nr. 64 B

București, [27 noiembrie] 9 decembrie 1896

Confidențial

O personalitate apropiată Curții Regale care pretinde că-și ia informațiile direct de la sursă, mi-a comunicat de curând câteva amănunte interesante legate de cauzele nemijlocite ale retragerii dlui D. A. Sturdza. Ce-i drept, la ora actuală asemenea detalii nu mai prezintă interes decât pentru istorie, dar îmi permit să vi le prezint aici deoarece ele confirmă părerile pe care le-am afirmat deja în raportul meu nr. 62 din 2 decembrie anul acesta, anume că principala cauză a crizei trebuie căutată în comportamentul fostului ministru al Justiției, Eugeniu Stătescu.

Din cele ce afirmă omul meu de încredere evenimentele s-au succedat după cum urmează:

A doua zi după deschiderea Camerelor M.S. Regele l-a primit mai întâi pe dl Lascăr Catargiu care a înmănat augustului suveran o petiție în favoarea mitropolitului destituit. Dl Catargiu a început prin a mulțumi regelui pentru că în Mesajul Tronului nu a făcut nicio mențiune privind afacerea mitropolitului, după care l-a rugat stăruitor pe M.S. Regele să-l ajute și pe el și partidul său să iasă din această afacere. Ei [conservatorii] s-au lăsat prea mult luați de val – *ils se seraient trop emballés* – și uite că acum nu mai găsesc nicio ieșire. În pofida a ceea ce conține petiția prezentată regelui, ei [conservatorii] nu susțin categoric reinstalarea înaltului ierarh destituit și ar accepta orice soluție de compromis bazată pe demisia oferită de bunăvoie de Înalt Prea Sfinția Sa Ghenadie.

După dl Catargiu a fost rândul dlui Stătescu să se prezinte în fața M.S. Regelui și cu toate că a fost cel intransigent în această afacere, el, sub influența unui acces de neurastenii – așa susține omul meu de încredere – a prezentat Regelui situația în cele mai sumbre culori: „*Tout est pourri, tout craque, rien ne marche plus*”, așa ar fi declarat acesta. Sub impresia acestor două discuții regele a plecat la Sinaia în ziua de 17/29 noiembrie.

Chiar în aceeași seară dl Stătescu și-a prezentat demisia dlui D. A. Sturdza care tot mai spera într-o soluție de compromis. Dl D. A. Sturdza l-a înștiințat pe M.S. Regele despre această demisie în dimineața zilei de 18/30 noiembrie și l-a rugat să revină în Capitală. După întoarcerea augustului suveran acesta i-a acordat dlui D. A. Sturdza o lungă audiență al cărei rezultat a fost demisia întregului cabinet.

Dl D. A. Sturdza speră că în acest mod va clarifica o situație care s-a complicat tot mai mult, fapt la care au contribuit și demonstrațiile de stradă din 16/28 și 18/30 noiembrie. Chemarea dlui Petre Aurelian în fruntea noului cabinet este datorată sfatului dlui D. A. Sturdza. La început dl Aurelian, președintele de până

acum al Camerei Deputaților, s-a împotrivit cu înverșunare ideii de a-și asuma această misiune. Doar insistențele energice ale dlui D. A. Sturdza, care l-a acuzat de-a dreptul de lașitate și trădare, l-au convins până la urmă să accepte. Cum am mai spus și constituirea listei noului cabinet s-a lovit de mari greutăți care au putut fi depășite grație autorității puse în joc de dl D. A. Sturdza [...].

Ca să-și păstreze și pe viitor influența dorită, dl D. A. Sturdza a determinat numirea în noul guvern a doi dintre cei mai devotați adepți ai domniei sale: dl Cantacuzino [Râfoveanu] la Finanțe și dl Constantin Stoicescu la Externe asigurându-se astfel continuitatea politicii de până acum.

În felul acesta este asigurat sprijinul dlui D. A. Sturdza pentru noul guvern atâta vreme cât acesta din urmă nu va afișa vreo manifestare de independență. Dl Petre Aurelian a inițiat negocieri și cu dl Nicolae Fleva. Cel dintâi a reușit să-i atragă pe câțiva din adepții celui din urmă prin asigurarea unor avantaje materiale. Dacă va reuși acest lucru și cu dl Fleva însuși este problematic [...].

Binevoiți..., Douglas Thurn

(B.A.R., Corespondența..., Mapa XLV, pp. 296-298)

3

Satisfacția regelui pentru rezolvarea admirabilă a afacerii mitropolitului; nemulțumirea monarhului pentru stilul de guvernare al lui D. A. Sturdza, care continuă totuși să se bucure de încredere la cel mai înalt nivel pentru calitățile sale de ministru al Afacerilor Străine. Speranțele regelui în viitorul de mare lider politic al lui Vasile Lascăr.

Aehrenthal către Goluchowski

Nr. 69 A-C

București, [16] 28 decembrie 1896

Confidențial

L-am găsit pe Regele Carol I în cea mai fericită dispoziție – în acea stare de spirit a unui om care a ieșit dintr-o situație gravă după lupte grele și cu conștiința valorii de sine, un om care a învins în primul rând datorită abilității și înțelepciunii sale. M.S. Regele a zăbovit cu vizibilă satisfacție asupra ceremoniei de investitură a noului mitropolit, căreia, prin participarea celor mai importante personalități politice ale țării, fără deosebire de partid, i se poate recunoaște o înaltă semnificație politică pentru dinastie și regat. Cuvântarea Regelui pe care o redau aici a fost pe măsura însemnătății politice a momentului; Accentuarea specială a pasajului: „*C'est là un précieux aveau que tous se rencontrent dans une seule pensée, dans une seule volonté, chaque fois que se présentent des grandes questions nationales, alors que la Patrie a besoin de concours de tous ses fils. J'envisage donc l'avenir avec une parfaite confiance, convaincu que par l'union nous monterons toujours toutes les difficultés et écarterons tous les dangers*” – a fost înțeleș de toți cei de față ca fiind îndreptat atât împotriva dușmanilor dinlăuntru ai României, cât și împotriva dușmanilor din afara țării. Sentimentul de bucurie al Regelui este pe deplin justificat,

căci soluționarea crizei a arătat astăzi că în momentele grave toți factorii politici se strâng în jurul Tronului lui Carol I și se încredințează conducerii sale.

Prezentarea amănunțită a evoluției crizei, pe care Regele a avut bunăvoința să mi-o facă, a fost o critică nimicitoare la adresa întregii activități guvernamentale a lui Dimitrie Sturdza, cel puțin în ceea ce privește politica sa internă. Trecând în revistă cele mai importante acțiuni ale acestui om pe parcursul anului începând cu constituirea cabinetului și organizarea alegerilor care au adus în Parlament doar nulități și lichele, Regele a demonstrat că D. A. Sturdza este absolut incapabil să conducă un mare partid și că nu are niciun fel de înțelegere a stărilor de spirit și a curentelor din țară. „Sturdza – a spus Regele – este un excelent ministru de Externe, dar în politica internă trece prin viață cu ochelari de cal. Ideile și combinațiile sale i-au adus postul de reprezentant la Constantinopol și Viena², dar l-au făcut incapabil să mai simtă pulsul propriului partid și al propriei țări”. Încă din primăvară Regele n-a conținut să-i pună în vedere lui Sturdza că nu exista o problemă mai importantă pentru România decât soluționarea pașnică a afacerii mitropolitului. În privința asta ministrul prezident n-a arătat niciun fel de înțelegere și n-a încetat să se ocupe de cu totul alte probleme mult mai puțin importante. Când a văzut atâta ignorare a situației, regele s-a hotărât să pregătească el însuși terenul pentru aplanarea conflictului care putea fi interpretat ca o pretinsă contradicție dintre **regele catolic și religia ortodoxă** (subl. L.A.) și putea să capete astfel dimensiuni amenințătoare. Până la urmă s-a hotărât să se despartă de incapabilul său ministru prezident care rămâne totuși un om de absolută încredere. O gravă lipsă de tact a grăbit și i-a ușurat regelui această separare. În ziua deschiderii Parlamentului, ziarul partidului liberal – „Voința națională” – a publicat pe prima pagină ordonanța prin care judecătorul de instrucție respingea ca nefondată acuzația de calomnie formulată de Ghenadie Petrescu împotriva respectivului ziar, asta în vreme ce Mesajul Tronului a fost tipărit pe pagina a treia cu litere mici. Acest afront a dus la o confruntare violentă între rege și primul său ministru și apoi la demisia ministrului de Justiție Stătescu, care a atras după sine căderea întregului guvern. Procesul de calomnie intentat de Ghenadie despre care a fost vorba mai sus, nu s-a dezbătut încă și chestiunea asta dă multă bătaie de cap atât guvernului, cât și liderilor conservatori deoarece ambele părți țin foarte mult ca să nu se tulbure din nou prin scandaluri și instigări o stare de spirit care abia s-a liniștit.

Pot să vă confirm că față de mine regele Carol I a menționat nu o dată lipsa de tact la guvernare a lui D. A. Sturdza, desigur cu destulă reținere. Ex.V. își mai amintesc că încă din septembrie, în timpul vizitei împăratului, relațiile dintre Rege și întâiul său sfetnic cunoscuseră o înrăutățire evidentă. Admițând acest lucru aș vrea totuși să subliniez aici faptul că rechizitoriul vehement al M.S. împotriva lui D. A. Sturdza nu trebuie luat *au pied de la lettre*.

Regele are categoric sentimentul că și el poartă o parte din vină. Îl cunoștea pe Sturdza ca politician de vreo 30 de ani și de aceea se poate spune că știa pericolul la care se expune încredințând frânelor guvernării acestui om pătimaș și obtuz.

² D. A. Sturdza a fost agent diplomatic al României numai la Constantinopol (decembrie 1868 – decembrie 1870).

Regele și-a exprimat aprecierea la adresa noului cabinet. Aurelian este un om liniștit care în partidul liberal, spre deosebire de Sturdza, a fost considerat mereu drept cel mai moderat politician. În timpul aplanării crizei noul premier a dovedit mult tact și personalitate.

Cea mai importantă figură a noului cabinet este incontestabil ministrul de Interne, dl Vasile Lascăr. Regele îl consideră *pour un homme d'avenir*. Prima sa apariție a lăsat această impresie nu numai la liberali, dar și la conservatori. M.S. îl consideră pe dl Lascăr ca fiind menit unui rol de conducător cu condiția, desigur, ca partidul său să reușească să-l țină la guvernare pe acest avocat foarte apreciat care dispune de un venit sigur de peste o sută de mii de lei anual. Regele a mai vorbit despre posibilitatea ca mai târziu să i se încredințeze cândva dlui Lascăr conducerea Ministerului Afacerilor Străine. O personalitate rezervată și de încredere ca el l-ar recomanda în mod special pentru acest resort.

Din afirmația de mai sus, se poate trage concluzia că regele se pregătește pentru încercarea de a guverna în continuare tot cu partidul liberal, dar fără D. A. Sturdza. Această combinație nu vine în contradicție cu declarația consemnată de mine în telegrama nr. 74 din 26 decembrie, conform căreia se preconizează ca mai târziu dl D. A. Sturdza să intre ca ministru al Afacerilor Străine în cabinetul Aurelian, căci în problemele de politică externă Sturdza se bucură în continuare de toată încrederea suveranului său și de aceea ar putea fi de mare folos țării și partidului.

Aceasta corespunde într-un tot cu firea regelui care își păstrează mereu mai multe soluții la îndemână. Deocamdată, suveranul își propune să câștige timp și să aștepte evoluția frământărilor care au loc în partidul liberal. Dacă acesta din urmă se va consolida și dacă Sturdza va reuși să-și refacă prestigiul grav afectat, atunci cu siguranță că regele va saluta bucuros preluarea Ministerului Afacerilor Străine de către D. A. Sturdza. Din câte mi-a relatat M.S. și așa cum știu eu chiar de la el, Sturdza s-a declarat dispus chiar din momentul constituirii cabinetului Aurelian să preia portofoliul Afacerilor Străine, dar M.S. l-ar fi convins să renunțe la această idee nefericită și inaplicabilă la ora actuală.

În ceea ce îl privește pe Sturdza însuși, Ex.V. va fi aflat din relația sa cu el chiar înainte de primirea acestui raport, că fostul ministru se află într-o stare de profundă deprimare. Din discuțiile cu el răzbat, desigur cu mare prudență, reproșuri la adresa ingraturii regelui și a partidului liberal. Situația s-ar putea schimba în favoarea lui, dar astăzi șansele sale de a mai prelua conducerea partidului liberal și a guvernării sunt absolut derizorii.

Binevoîți..., Lexa von Aehrenthal

(B.A.R., Corespondența..., Mapa XLV, pp. 296-298)

4

Despre faptul că regele Carol I consideră oportună amânarea prelungirii tratatului secret pentru că guvernul său se află într-o fază de tranziție.

Contele von Leyden către cancelarul von Hohenlohe

Nr. 5

București, [23 decembrie 1896] 4 ianuarie 1897

Secret

În cursul audienței pe care mi-a acordat-o M.S. Regele la [19] 31 decembrie 1896 mi s-a oferit prilejul să mă achit de însărcinarea pe care mi-a transmis-o Ex.V. de a explica suveranului motivele pentru care la ora actuală considerăm că pentru noi nu se impune semnarea unei prelungiri a tratatului secret.

M.S. m-a întrerupt din primul moment cu precizarea că după toate aparențele, la ora actuală, guvernul său se află într-o fază de tranziție și că el nu consideră potrivit ca vreunul dintre sfetnicii lui de acum să fie inițiat în asemenea secrete de stat importante. Suveranul a mai adăugat că este suficient timp pentru luarea semnăturilor și că oricum momentul nu ne presează. Din acest motiv este întru totul de acord cu o amânare și chestiunea se va relua la un moment mai favorabil.

Leyden

(G.P.E.K., vol. XI, doc. nr. 2829, pp. 304-305)

5

Despre misiunea pe care regele Carol I i-a încredințat-o lui D. A. Sturdza de a discuta cu liderii militari germani detalii ale colaborării militare româno-germane.

Însemnare a locțiitorului secretarului de Stat baronul von Rotenhahn

Berlin, 6 ianuarie 1897

Fostul președinte al Consiliului de Miniștri Român, Dimitrie A. Sturdza³, m-a vizitat astăzi și mi-a comunicat în mod strict confidențial că a fost trimis la Viena din ordinul M.S. Regelui României ca să discute cu guvernul de acolo, dar mai ales cu conducerea militară detaliile legate de realizarea prevederilor convenției militare secrete despre care noi știm. [Lipsă în documentul publicat: se dau amănunte despre convenția militară româno-austro-ungară.]⁴

³ D. A. Sturdza demisionase la [20 noiembrie] 2 decembrie 1896, dar a rămas în relații strânse cu noul guvern condus de P. S. Aurelian și, ca om de încredere al celui din urmă, a întreprins o misiune de încredere la Viena și Berlin. (Nota redacției germane)

⁴ Despre convenția militară secretă încheiată între România și Austro-Ungaria la 18/30 septembrie 1896 cu prilejul prezenței împăratului Franz Josef la Castelul Peleş vezi în Gh. Căzan, Ș. Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 219: probarea în fața unei comisii de militari români a puștii de 6,5 mm și a prafului de pușcă folosit în armata austro-ungară, terminarea cât mai rapidă a sistemului de fortificații Focșani-Nămoloasa-Galați, protejarea podului de la Cernavodă,

DI Sturdza a mai adăugat că a fost trimis de regele Carol I aici [la Berlin] ca mai întâi să-l roage pe dl cancelar al Reich-ului să-i permită o discuție cu contele von Schlieffen⁵ pentru a afla părerea acestuia din urmă despre măsurile militare de apărare a României, așa cum, la vremea respectivă, cu permisiunea prințului Bismarck, a purtat discuții pe aceeași temă⁶ cu contele Moltke⁷. Apoi a mai fost mandatat de regele său să ceară o audiență la M.S. Împăratul pentru a-i mulțumi suveranului nostru pentru bunăvoința arătată de acesta armatei române mai cu seamă prin [comisia pentru] verificarea puștilor din armata română.

I-am spus dlui Sturdza că Ex. S. DI cancelar îl va primi mâine la ora 11 și în același timp i-am arătat temerile care ne-au reținut până acum ca să intrăm într-un dialog direct cu România pe această temă.

Rotenhahn

(G.P.E.K., vol. XI, doc. nr. 2833, pp. 309-310)

6

Opinia cancelarului german asupra faptului că trebuie să se evite relații militare directe între Germania și România precum și orice reînnoire sau schimbare în relațiile contractuale dintre cele două țări.

Cancelarul von Hohenlohe către împăratul Wilhelm al II-lea (1)

Berlin, 7 ianuarie 1897

Cel care a fost până de curând președintele Consiliului de Miniștri al României, dl Dimitrie A. Sturdza, a venit aici de la Viena acum câteva zile și mi-a solicitat concursul pentru a obține o audiență la M.V. Din declarațiile ministrului plenipotențiar român de aici, dl Al. Beldiman, rezultă că dl D. A. Sturdza a întreprins călătoria de la Viena la Berlin din ordinul M.S. Regelui României și că intenționează să ceară o

terminarea căii ferate Ghimeș-Palanca, livrarea a 7.000 de cai României, pregătirea și specializarea ofițerilor români în Austro-Ungaria, construirea în Austro-Ungaria a unei fabrici de conserve pentru armata română, și interesul ambelor părți în accelerarea încheierii unei convenții care să reglementeze importul vitelor din România.

⁵ Schlieffen, Alfred Graf von (1833-1913), feldmareșal german, adjunct (din 1888) și ulterior succesor al feldmareșalului von Waldersee la șefia Marelui Stat Major al armatei germane (1891-1906) va elabora la sfârșitul anului 1905 celebrul plan ce-i poartă numele menit să asigure victoria rapidă a Germaniei într-un război pe două fronturi. Planul prevedea înfrângerea rapidă a Franței printr-un atac fulgerător, ca în 1870, executat cu grosul forțelor germane prin Belgia neutră, apoi deplasarea trupelor pe căile ferate la granița cu Rusia și nimicirea armatelor ruse concentrate între timp acolo.

⁶ Cu prilejul vizitei fostului ministru D. A. Sturdza la Berlin în anul 1888 acesta își exprimase față de Bismarck dorința de a primi avizul Marelui Stat Major german pentru fortificațiile de la Focșani. A avut loc atunci, la cererea lui Bismarck o singură discuție între Moltke și Sturdza. (Nota redacției germane)

⁷ Moltke (1800-1891), feldmareșal german de origine daneză, șef al marelui Stat Major (1857-1888), artizanul războaielor de unificare a Germaniei din anii 1864, 1866 și 1870-1871.

împuternicire din partea M. V. pentru discutarea unor probleme de natură militară cu șeful Marelui Stat Major al M.V.

Având în vedere poziția politică de lider de frunte a dlui D. A. Sturdza în țara sa și ținând seama de simpatiile pe care acesta le-a manifestat pentru Germania de-a lungul întregii sale cariere politice, consider că pot să-mi permit să solicit M.V. audiența dorită și vă rog să-mi permiteți ca în caz că sunteți de acord să-i comunic acest lucru dlui D. A. Sturdza.

În ceea ce privește discutarea problemelor de natură militară, așa cum dorește dl D. A. Sturdza, mă simt obligat să evidențiez faptul că până acum, cu consimțământul M.V. și pe cât a fost posibil, s-a evitat mereu ca problemele militare care pot să apară ca o consecință a acordurilor politice dintre România și Tripla Alianță să fie obiect al unor discuții directe între partea germană și liderii militari români. Aderarea României la Tripla Alianță a avut loc printr-un tratat al României cu Austro-Ungaria la care, ulterior, Germania și Italia și-au declarat doar accesiuinea. Drept urmare și corespunzător situației geografice a României, problemele ei de natură militară, în măsura în care le știm noi, au fost negociate mereu exclusiv prin discuții între liderii militari ai Austro-Ungariei și României, cu excepția unor cazuri izolate. După umila mea părere nu există niciun motiv ca să ne abatem de la această practică ce și-a dovedit eficiența.

Într-adevăr, de la întemeierea Triplei Alianțe, guvernul austro-ungar a avut un obiectiv pe care l-a urmărit în toate ipostazele, acela de a da politicii germane în cheștiunea orientală o aplicare menită să corespundă exclusiv intereselor austriece și în consecință să contureze relațiile contractuale dintre Germania și România într-un mod mai mult demonstrativ. Acestor eforturi, care s-au vădit în repetate rânduri, mai ales de la preluarea funcției de ministru de Externe al Austro-Ungariei de către contele Goluchowski, le corespunde probabil și demersul de acum al dlui D. A. Sturdza. Nu putem să ne înșelăm în presupunerea că dlui D. A. Sturdza, care de curând a discutat pe larg la Viena cu miniștrii austriece, i s-a pus încă o dată în vedere de către aceștia realizarea unor relații militare directe între Germania și România (2).

O ieșire a Germaniei din rezerva pe care a păstrat-o până acum nu numai că ne-ar lipsi de avantajele pe care ni le oferă păstrarea libertății noastre de acțiune în cheștiunile orientale, dar ne-ar putea duce ușor la stârnirea, în mod absolut inutil, a neîncrederii veșnic treze a Rusiei, chiar dacă n-aș vrea să merg atât de departe încât să bănuiesc că motivul principal pentru care cei de la Viena au adoptat această atitudine politică este tocmai stârnirea suspiciunilor Rusiei.

În aceste condiții cred că pot să întreb pe M. V. dacă nu consideră mai potrivit ca în cazul în care dl D. A. Sturdza va atinge față de M.V. cheștiunea convenției militare să-i răspundeți într-un mod evaziv, dar prietenesc, și să-i arătați că având în vedere situarea geografică a României se impun negocieri cu Austro-Ungaria, și mai cu seamă să refuzați orice schimbare sau reînnoire formală a relațiilor contractuale existente între noi și România.

Mareșalul Curții Imperiale, contele August von Eulenburg a fost înștiințat despre rugămintea dlui D. A. Sturdza de a obține o audiență la M. V.

von Hohenlohe

1) Rezoluție a împăratului Wilhelm al II-lea: „De acord, 8 ianuarie 1897. Pentru evitarea unor discuții neplăcute între patru ochi s-ar recomanda refuzarea audienței și în locul ei oferirea unei invitații la dîneu, ceea ce este o onoare mult mai mare”.

2) Wilhelm al II-lea: „foarte probabil”.
(G.P.E.K., vol. XI, doc. nr. 2834, pp. 310-311)

7

Despre disponibilitatea ministrului de Externe italian de a-și oferi adeziunea la proiectata prelungire a tratatului secret dintre Austro-Ungaria și România.

Bülow⁸ către cancelarul von Hohenlohe

Nr. 6

Roma, 11 ianuarie 1897

Colegul meu austro-ungar, baronul Pasetti⁹, m-a căutat ieri ca să-mi spună că guvernul de la Viena și, mai ales, împăratul Franz Josef, pun mare preț pe prelungirea tratatului secret româno-austriac până la 25 iulie 1903, așa cum dorește regele Carol I. Din însărcinarea Ex.V. și l-a ordinul M.S. Împăratului nostru, dl secretar de Stat de la Ministerul de Externe, baronul Marschall von Biberstein, a comunicat verbal ambasadorului austro-ungar de la Berlin, Szögyény, faptul că guvernul imperial își va oferi accesiunea la intenționata prelungire a tratatului austro-român înainte de 1899. Baronul Pasetti a mai adăugat că a comunicat cele de mai sus lui Visconti Venosta¹⁰ împreună cu cererea sa ca și guvernul italian să consimtă la prelungirea în cauză. După ce a primit consimțământul suveranului său, ministrul italian de Externe a răspuns prin viu grai că guvernul său, *le moment venu*, și după ce i se va fi comunicat adeziunea cabinetului de la Berlin, își va oferi și el accesiunea la proiectata prelungire a tratatului austro-român în aceeași formă ca mai înainte și în așa fel încât să recunoască pentru sine valabilitatea prevederilor din tratatul românesc *pour toute la durée de son alliance avec les deux empires*. Înainte de a-mi comunica această declarație, baronul Pasetti nu atinsese niciodată în vreo discuție cu mine chestiunea tratatului austro-român. Nici partea italiană nu mi-a spus nimic în acest sens. În ceea ce mă privește am evitat să iau inițiativa discutării chestiunii în cauză cu vreuna dintre părți.

Baronul Pasetti mi-a mai spus că a atras atenția marchizului Visconti Venosta asupra caracterului absolut secret al tratatului cu România despre care nu trebuie

⁸ Bülow, Bernhard von (1849-1929), diplomat și om politic german, ministru plenipotențiar la București (1888-1893), ambasador la Roma (1893-1897), secretar de Stat la Ministerul de Externe (octombrie 1897 – octombrie 1900), cancelar al Reich-ului (17 octombrie 1900 – 10 iulie 1909). Memorialist.

⁹ Marius Freiherr Pasetti-Angeli von Friedenburg (1841-1913), diplomat austro-ungar, șef de secție în Ministerul de Externe (1882-1890), ambasador la Roma (1895-1904).

¹⁰ Visconti Venosta, Nobile Emilio, marchiz de (1829-1914), diplomat italian, ministru de Externe în repetate rânduri (1863-1864, 1866-1867, 1869-1876, 1896-1898 și 1899-1901).